

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimintaohjelma 2020—2023

Kehitysvammaliiton lausunto toimintaohjelmasta

Vammaisten henkilöiden osallisuus (*Vammaisyleissopimus 4.3 artikla*)

Kuvatut tavoitteet ovat tärkeitä, mutta toimenpiteet jäävät ylatasoisiksi. Esimerkiksi selkokieli on keskeinen keino, jolla edistetään ja mahdollistetaan osallisuuteen liittyviä tavoitteita, mutta sen käyttöä ei ole erikseen mainittu toimenpiteenä. Käytännössä useammankin tämän kohdan tavoitteen toteutuminen vaatii sitä, että viranomaisilla on osaamista ja resursseja selkokieliseen viestintään.

Vastaavasti sähköiset palvelut osallisuuden lisäämiseksi (mm. oikeusministeriön demokratiapalvelut) edellyttävät, että vammaisilla kansalaisilla on pääsy sähköisiin palveluihin ja tieto niistä on saavutettavassa ja ymmärrettävässä muodossa. Osallisuus ei toteudu yhtäläisesti, jos tähän ei panosteta. Yhä edelleen on suuri joukko vammaisia ihmisiä, joilla ei ole riittävää osaamista, laitteita, toimivaa internet-yhteyttä ja tarvittavaa tukea näiden käyttöön, mikä ehkäisee merkittävästi osallisuuden toteutumista.

Kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat vaikeasti kehitysvammaiset ja vahvasti autistiset ihmiset eivät pysty osallistumaan ja pitämään ääntä oikeuksistaan. On varmistettava, että tulevassa asiakas- ja potilaslaissa säädetään tuetusta päätöksenteosta.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo (*Vammaisyleissopimus 5, 6, 7, 12 ja 13 artiklat*)

Yhdenvertaisuuslain uudistamisessa tulisi huomioida selkokieli ja saada se mukaan mainituksi lainsäädäntöön. Tulevan vammaispalvelulain valmistelun loppuun saattaminen on erittäin kiireellistä, koska nyt kaksi erityislakia eriarvoistavat vammaisia henkilöitä myös keskenään. Lain valmistelussa tulee turvata vaativien erityispalvelujen osaamisen säilyminen Suomessa.

Myös itsemääräämisoikeutta koskeva laki pitäisi valmistella ja saattaa voimaan pikaisesti. Lain valmisteluun tulee kutsua vammaiset ihmiset ja vammaisjärjestöt ja hyödyntää tietoa, mitä on saatu kehitysvammalain muutospykälien valmistelussa. Se tieto, että nämä lakiuudistukset tehtäisiin SOTE-uudistuksen jälkeen, siirtää tarpeettomasti näitä välttämättömiä uudistuksia. Lakiuudistusten ohella on panostettava vammaisosaali- ja hoivatyöntekijöiden koulutukseen, jotta lakeja noudatettaisiin käytännössä. Mm. rajoitustoimenpiteet ovat olleet Valviran seurannan mukaan yllättävän korkealla tasolla ja omavalvontaa ei ole hoidettu riittävällä tasolla.

Tietoisuuden ja tietopohjan lisääminen (*Vammaisyleissopimus 8 ja 31 artiklat*)

Toimintaohjelman luonnoksessa on paljon hyviä elementtejä, kuten esimerkiksi vammaisnäkökulman sisällyttäminen koko väestöä koskeviin terveyden ja hyvinvoinnin tutkimuksiin. Tämä tapahtuisi esim. lisäämällä väestökyselyihin koettuja toimintarajoitteita kuvaavat kysymykset. Samoin luonnoksessa

todetaan tarve erilliselvityksille ja tutkimuksille, koska kaikki asiat eivät tule ilmi rekisteritiedon tai väestökyselyjen avulla.

On kuitenkin tärkeää, että seuraavat seikat otetaan huomioon tiedon tuottamisessa:

- Sen varmistamiseksi, että väestötutkimuksissa vammaiset ihmiset ovat riittävän hyvin edustettuina, tulee tutkimuksen perusotannan lisäksi poimia erillinen otos vammaisista henkilöistä esim. Kelan rekistereistä (vammanisuuden perusteella tukia saaneet henkilöt).
- Kyselylomakkeet tulee laatia niin että ne ovat eri tavoin vammaisille henkilöille soveltuvia; käytännössä tämä merkitsee sitä, että lomakkeista laaditaan erilaisia versioita (esim. selkokielineen versio)
- Lomakkeisiin vastaamisessa avustaminen täytyy sallia (kuten tällä hetkellä tehdään kaikkein iäkkäimpien ikäryhmien kohdalla).
- Järjestöt tulee ottaa mukaan sekä tiedonkeruun suunnitteluun että tietojen analysointiin ja raportointiin.
- Kuten luonnoksessa todetaan, rekistereiden ja väestötutkimusten lisäksi tarvitaan erillistutkimuksia. Näiden toteuttamiseksi järjestöille tulisi tarjota riittävät resurssit.
- Terveysten- ja hyvinvoinnin tutkimuksissa ei huomioida puhevammaisuutta (ei ole diagnoosi) ja siihen liittyvää kommunikoinnin ja kuntoutuksen osa-aluetta, josta myös tarvitaan laadukasta poikkitieteellistä tutkimusta.

Esteettömyys ja saavutettavuus

Selkokieli ja saavutettavuus näkyvät toimintaohjelmassa hyvin, saavutettavuus on mukana myös toimenpiteissä. Selkokielen osalta on ongelmallista, että vaikka se on mainittu esimerkkinä, se ei kuitenkaan näy missään toimenpiteenä (ja sitä myöten ei myöskään vastuuteta minkään ministeriön tehtäväksi). Ymmärrettävässä muodossa oleva tieto on yksi vammaisten oikeuksien toteutumisen edellytys.

Esimerkiksi toimintaohjelman tavoite siitä, että mahdollisimman monilla vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus käyttää verkkosivustoja itsenäisesti, on tärkeä. Tämän tavoitteen toimenpiteisiin pitäisi ehdottomasti täydentää vielä kognitiivisen saavutettavuuden näkökulmalla eli sillä, että – julkisilla toimijoilla on osaamista ja resursseja tarjota sisältöjä myös selkokielellä ja mahdollisimman helpokäyttöisellä tavalla – selkokielistä tietoa tarjotaan aina, kun on kyse kaikkien ihmisten elämään vaikuttavista asioista tai asioista, jotka koskettavat nimenomaan selkokieltä tarvitsevaa ihmistä. Kaiken ytimessä on se, että kaikilla ihmisillä täytyy olla oikeus saada tietoa.

Esityksessä on nostettu tulkkauspalvelut mahdollistava laajakaista yhteydestä säädettävä asetus. Tämä on tärkeää, jotta jatkossa ne asiakkaat, joilla ei ole ollut riittävää yhteyttä käyttä etätulkkausta, voivat sitä tarvittaessa käyttää. Erityisesti asia on noussut tärkeäksi korona-epidemian aikana. Tämä tulisi näkyä myös toimenpidetasolla.

Eläminen itsenäisesti ja osallisuus (Vammaisyleissopimus 12, 14, 19 ja 29 artiklat)

Toimintaohjelmassa on kattavasti taustoitettu yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen tähtääviä tarpeita, joita tulevien tavoitteiden ja toimenpiteiden avulla halutaan saavuttaa. Luonnoksessa kuvataan hyvin vammaispalvelulainsäädännön kokonaisuudistusta, joka tukee vammaisten henkilöiden elämistä itsenäisesti ja osallisuutta palveluissa sekä huomioi henkilöiden oikeussuojakeinot palvelujen yhteydessä.

Luonnos tuo esille myös henkilökohtaisen budjetoinnin ja siihen liittyvän lainsäädännön kehittämisen, mikä on tärkeää vammaisten ihmisten yksilöllisen elämän ja osallisuuden tukemiseksi. Lisäksi tuodaan esille tarve saattaa laitosasumisen purkaminen loppuun sekä asumisvaihtoehtojen monipuolistaminen ja tarve vahvistaa erityisesti yksilöllistä asumista tavallisessa asutokannassa ryhmämuotoisten asumisratkaisujen sijaan.

Tavoitteissa ja toimenpiteissä ei kuitenkaan tuoda riittävästi esille yksilöllisen ja tavallisen asumisen vaihtoehtoja ja vammaisten henkilöiden yhteisöön liittyvään osallisuuden näkökulmia. Siksi olisi vielä tärkeää tuoda esille

- Vammaisten henkilöiden osallisuuden edistämisen toimenpiteisiin tulisi lisätä heidän kuulemiseensa liittyvien hyvien käytäntöjen levittäminen (s. 61)
- Erityisryhmien asumisen kehittämisen toimiva käytäntö on sen sisällyttäminen kuntien asuntopoliittisiin ohjelmiin. Tämä vahvistaa kuntien hallinnonalojen (kaupunkisuunnittelu, maankäyttö, vammaispalvelut) yhteistyötä asuntokeskittymien välttämiseksi ja integraatioperiaatteen toteutumiseksi. Tähän liittyvää viestintää tulisi vahvistaa.
- Tuetun asumisen lisääminen: asuntojen tuotantoon ja hankintaan liittyvien keinojen lisäksi tuettua asumista edistetään kehittämällä kotiin saatavia palveluita sekä asuinalueilla olevien tukipisteiden perustamista (ARA-tuki, kts. investointiopas).
- Prosessi-indikaattoreissa mainittu järjestelmällinen seuranta itsenäiseen ja tuettuun asumiseen siirtyneiden ihmisten toimintakyvystä, jonka lisäksi tulisi seurata erityisesti elämänlaatuun liittyviä vaikutuksia. Seurantaan liittyvät toimenpiteet tulisi kirjata.
- Henkilökohtaisen avun yhdenvertaisen saatavuuden edistäminen ja alueellisten erojen kaventaminen osana sekä itsenäisen elämän tukemista että yhteisöön liittyvän osallisuuden vahvistamista.

Liikkuminen (*Vammaisyleissopimus 9, 18 ja 20 artiklat*)

Toimintaohjelmassa kiinnitetään huomiota aiemmin epäonnistuneen taksiiudistuksen korjaamiseen ja esim. taksikuljettajien koulutukseen. Kuljetuspalveluiden kilpailutuksista ja niiden kokemuksista on Suomessa kokemusta n. 20 vuoden ajalta ja useita tutkimuksia ja selvityksiä aiheesta on tehty, joiden perusteella epäkohdat ovat tiedossa, mutta niiden korjaaminen vaatii konkreettisia toimia yleisen tason uudistusten rinnalla. Tällaisia ovat mm. "tuttutaksi"-palvelun, kimppekyytien ja tilauskeskusten toiminnan parantaminen verrattuna nykytilanteeseen.

Samoin on hyvä, että raideliikenteen kehittämiseen kiinnitetään huomiota. Juuri VR:n saattopalveluissa ja matkustajavaunujen esteettömyydessä on ollut merkittäviä epäkohtia. Joukkoliikenteen ohella vammaisuuden perusteella saatavan osittainen autoveronpalautusjärjestelmä olisi aiheellista ajantasaistaa, kun autojen verotuksen painopiste muuttuu enemmän kohti auton käytön verotusta.

Liikkumisen kannalta olisi huomioitava myös rakennettu ympäristö niin, että vammaisen henkilön henkilökohtainen liikkuminen olisi esteetöntä. Esteettömyyteen kuuluu tällöin myös välimatkojen huomioiminen. Pitkät välimatkat ovat yleensä esteellisiä, kun vammaisen henkilön fyysiset voimat eivät välttämättä ole riittävät. Kaikilla vammaisilla henkilöillä ei ole henkilökohtaisia avustajia eikä sähköpyörätooleja.

Koulutus (Vammaisyleissopimus 24 artikla)

Lainsäädäntö vammaisten henkilöiden oikeuksien varmistamiseksi on kunnossa. Tarvitaan opetushenkilöstön osaamisen vahvistamista mm. palvelurakennetietämys ja moniammatillinen yhteistyö. Inklusiota tulisi tarkastella yksilönäkökulmasta onko fyysinen mukanaolo mahdollistettu, mahdollistuuko henkilön sosiaalinen aktiivisuus ja kokeeko henkilö kuuluvansa yhteisöön. Inklusiossa on yksilöllä osallistumisen vastuu yhdessä opettajan kanssa löytää ja hyödyntää keinoja, joilla oppilaan vahvuuksia voidaan tukea ja vaikeudet voi ohittaa. Yhteenkuuluvuuden kokemuksella myös oppiminen vahvistuu.

Inklusion näkökulmasta keskeistä on opetushenkilöstön ammattitaito ja kyky reflektoida toimintaa ja mukauttaa opetusta ja toimintatapoja oppilaiden tarpeisen mukaiseksi.

Toimintakulttuurin muuttuminen kouluissa vaatii erityispedagogista tietoa ja osaamista. Koulujen johtajilla ei aina välttämättä ole erityispedagogisia opintoja eikä tietoa toimintaympäristön kehittämisestä inklusiivisemmaksi. Jaettu johtajuus kouluissa toisi mahdollisuuden edistää inklusiivista opetusta, kun parina olisi erityisopettaja. Inklusiivisen opetuksen edistäminen tulisi huomioida myös opettajakoulutuksessa paremmin.

Opettajakoulutukseen tulisi lisätä inklusiivisen toimintaympäristön kehittämistä, palvelurakenteen tuntemusta, moniammatillista yhteistyötä ja yhteisopettajuutta yksin opettamisen sijaan.

Opettajien työnkuvaa tulisi muuttaa, jotta palkka ei pohjautuisi opetusvelvollisuustunteihin, vaan käsittäisi opetustuntien lisäksi myös oman työn ja oman työyhteisön kehittämistä.

Inklusion edellytys on yhteisöllisyys ja välittävä toimintakulttuuri, yhteistyö erilaisten toimijoiden kanssa, oman toimintaympäristön jatkuva arviointi ja kehittäminen ja rakentava johtaminen. Inklusio edellyttää myös aikaa kohdata oppilaat yksilöinä ja siten rakentaa vahaa oppilastuntemusta.

Oppivelvollisuuden laajentaminen on erittäin tärkeää kehitysvammaisten henkilöiden oppimisen näkökulmasta. Varhaiskasvatus toimii pääsääntöisesti erinomaisesti huomioiden erityistarpeiset lapset. Osalla erityisoppilaista kuluu useita kouluvuosia oppimisvalmiuksellisten taitojen oppimisessa. Tarkkaavuuden, toiminnanohjauksen, muistin ja itsenäisen työskentelyn haasteet kulkevat oppilaan mukana koko koulupolun ajan. Laajennettu oppivelvollisuus tarjoaa mahdollisuuden tukitoimiin ja mukautuksiin. Oppilasarviointi tarvitsee kehittämistä niiden opiskelijoiden osalta, jotka opiskelevat henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien mukaisesti.

Hallitusohjelmassa on todettu, että vammaisten henkilöiden työllistymistä tulee tukea. Laajennettu oppivelvollisuus koskee myös perusopetuksen päättäneitä oppilaita. Edelleen Suomessa on kehitysvammaisia nuoria ja nuoria aikuisia, joilla ei ole toisen asteen tutkintoa. Jatkuva haku ei ole heitä kohdannut, koska kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat tukea opintoihin hakeutumiseen.

Tuettu oppisopimus tulisi saada mahdollisimman nopeasti laajaan käyttöön.

Oppimateriaalit ovat erityisopetuksessa tärkeässä roolissa. Tarve on muullekin kuin sähköisille materiaaleille. Sähköisissä materiaaleissa tulee huomioida, että kaikki oppilaat eivät osaa kirjoittaa ja esim. Jo kirjautuminen sähköiselle alustalle estää heidän pääsynsä oppimisympäristöön. Sähköisissä oppimateriaaleissa tulee huomioida myös niiden käytettävyys (selkokieli, äänituki, kuvatulkkaus, kuvailutulkkaus, tekstitys jne.)

Terveys ja kuntoutus (Vammaisyleissopimus 25 ja 26 artiklat)

Yhä edelleen on suuria epäkohtia kuntoutuksen toteutumisessa eri puolilla Suomea, kun kuntoutusta rajataan iän ja diagnoosin eikä tarvepohjaisesti. Lisäksi kuntoutuksen laatu heikkenee eikä vastaa asiakkaiden tarpeisiin, jos vaativan lääkinällisen kuntoutuksen palveluiden ja yksilöllisten apuvälineiden kilpailutuksessa painotetaan liikaa hintaa.

Kuntoutuspalvelujen hankintaprosesseissa tulee turvata vaikeasti vammaisille ihmiselle kuntoutus- ja hoivapalveluja, jotka rakentuvat erityisosaamiseen, pysyvyyteen ja jatkuvuuteen. Lisäksi vastuu yksilön kuntoutuksesta tulee määritellä selkeästi ja ammattilaisten tulee tehdä yhteistyötä yli ammattirajojen.

Tarvitaan matalan kynnyksen palvelupisteitä, joissa vaikeasti vammaiset ihmiset ja heidän läheisensä saavat tukea toimintakyvyn haasteisiin ilman lähetettä eri puolilla maata.

Tieto- ja viestintätekniikka ja digitaalisessa muodossa olevat aineistot ovat olennainen osa arkea, opintoja ja työelämää. Suuri osa palveluista (kuten sosiaali- ja terveydenhuollon, Kelan, Verohallinnon ja pankkien palvelut) siirtyy verkkoon.

Lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet vaikuttavat merkittävästi ihmisen elämään, opiskeluun ja työssä selviytymiseen. Lukivaikeuksia voidaan kompensoida lukemisen ja kirjoittamisen digitaalisilla apuvälineillä. Nämä lukemisen ja kirjoittamisen apuvälineet tulee saada osaksi lääkinällisenä kuntoutuksena luovutettavia apuvälineitä. Toimenpiteellä ehkäistään merkittävästi tämän ihmisryhmän syrjäytymistä, kun lukivaikeudet linjataan osaksi kommunikoinnin vaikeuksia. (Lukivaikeutta esiintyy 5–10 %:lla väestöstä).

Lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteiden ajanmukaisuus ja päivittäminen on tärkeää. Lisäksi tulee kehittää apuvälineiden vaikuttavuuden arvioinnin työkaluja, jotka ovat helppokäyttöisiä, mutta tekevät näkyväksi myös muutosta ihmisen hyvinvoinnissa ja elämänlaadussa. Vaikuttavuuden arviointityökalujen kehittämistyö tulisi näkyä myös toimenpidetasolla (nyt näkyy vain ajan tasalla pitäminen) ja niistä tulisi vastata STM.

Ehdotamme seuraavan lauseen korjaamista: ”Vammaisille henkilöille tulee järjestää laaja-alaisia kuntoutuspalveluita, muun muassa vertaistuen ja avulla, jotta he voivat saavuttaa ja säilyttää mahdollisimman suuren itsenäisyyden, täysimääräiset ruumiilliset, henkiset ja sosiaaliset kyvyt sekä täysimääräisen osallisuuden ja osallistumisen kaikilla elämänaloilla”.

Korjaisimme seuraavaan muotoon: Vammaisille henkilöille tulee järjestää multimodaalisia kuntoutuspalveluita ja huomioida vertaistuen kuntouttavat vaikutukset, jotta he voivat

Työ ja työllistyminen (Vammaisyleissopimus 27 artikla)

Ehdotetut toimenpiteet ovat hyviä ja työllisyyttä edistäviä. Digitaalisten työllisyyspalveluiden kehittäminen on sinänsä hyvä asia, mutta kehitysvammaisten ihmisten osalta on varmistettava henkilökohtaisen palvelun saatavuus myös TE-toimistoissa. Vammaisjärjestöjen erityisosaamista kannattaa hyödyntää. Erityisen tärkeää TE-toimistoille on aktiivisesti luoda ja ylläpitää yhteistyösuhteita kuntien vammaispalveluihin ja niiden tuetun työllistymisen palveluihin.

Välityömarkkinoita kannattaa kehittää ja luoda myös Samhall-tyyppinen toiminta työsuhteisen työn turvaamiseksi niille, jotka eivät löydä työpaikkaa avoimilta työmarkkinoilta edes vahvan työhönvalmennuksen tuen avulla. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää, että myös sieltä pääsee halutessaan eteenpäin tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen tuella.

On hyvä, että julkisten hankintojen työllistämisehdon käyttöä lisätään kunnissa yhdessä Kuntaliiton kanssa. Kunnille on luotava riittävät kannustimet työllistämisehdon käytölle. Lisäksi YK:n vammaissopimus edellyttää julkisen sektorin tarjoavan työpaikkoja vammaisille henkilöille, joten kunnille pitää luoda riittävät kannustimet myös vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten työllistämiseen kuntien omiin töihin eri toimialoille.

Toimenpidelistauksesta puuttuvat toimenpiteet lineaarisen mallin käyttöön ottamiseksi Kelan täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä sekä konkreettiset toimet sen varmistamiseksi, että tuetun työllistymisen työhönvalmennus tulee saataville kehitysvammaisille ja autismikirjon ihmisille kaikissa Suomen kunnissa ja kuntayhtymissä. Käytännössä jälkimmäinen tarkoittaa Suomen nykyisessä palvelujärjestelmässä sitä, että tuetun työllistymisen palvelu on rakennettava kuntien tai kuntayhtymien vammaispalveluihin, kuten Helsingissä, Vantaalla, Eksotessa ja Siun sotessa on tehty.

Riittävä elintaso ja sosiaaliturva (Vammaisyleissopimus 28 artikla)

Asiakasmaksujen yhteydessä on huomioitava ja arvioitava vammaisuuden vaikutus. Monet vammaiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa (vammasta johtuvien moninaisten toimintarajoitteiden ja palvelutarpeiden lisäksi monilla on paljon terveydenhuollon asiointia vaativia liitännäissairauksia sekä esimerkiksi merkittäviä toimeentulon haasteita), jolloin heidän perus- ja ihmisoikeuksiensa toteutumiseen, mukaan lukien riittävän toimeentulon ja elintason varmistamiseen, tulee jo YK:n vammaissopimuksen art. 28 perusteella kiinnittää erityistä huomiota.

Vammasta aiheutuu helposti sellaisia lisäkustannuksia, mitä muille ei vastaavasti aiheudu. Vammaiset henkilöt ovat myös usein työelämän ulkopuolella ja työllistymisaste on heikompaa kuin muilla. Tämä johtaa suurempaan maksurasitteisiin vammaisille henkilöille, koska he eivät ole maksuttoman työterveyshuollon piirissä. Siksi myös tämä näkökulma olisi hyvä ottaa huomioon vammaisuuden vaikutuksista.

Kulttuuri-, virkistys- ja vapaa-ajantoiminta ja urheilu (Vammaisyleissopimus 30 artikla)

Kirjastotoiminnan yhteydessä toivoisimme tuotavan esille myös selkokirjallisuuden merkityksen.

Toimintaohjelmassa on tuotu esille Teatteri Totti ja Celian toiminta. Mikäli toimintaohjelmassa mainitaan toimijatahoja, näkisimme tärkeänä, että toimintaohjelmassa mainittaisiin myös Kettuki ry., joka tekee valtakunnallista edunvalvontatyötä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten taiteen harrastamisen, opiskelun ja työllistymisen tueksi.

Kansainvälinen yhteistyö (Vammaisyleissopimus 11, 32 ja 33 artiklat)

Kansainvälisen yhteistyön osalta Kehitysvammaliitto pitää edelleen tärkeänä sitä, että Suomi mahdollistaa vammaisille henkilöille ja suomalaisille vammaisjärjestöille osallistumisen yhteistyöhön kumppanimaiden omien vammaisjärjestöjen kanssa.

On tärkeää, että vammaiset henkilöt otetaan erityisesti huomioon COVID19-pandemian jälleenrakennuksessa, humanitaaristen kriisien ja ilmastokriisien pelastustoimenpiteissä ja jälkiseuraamuksissa.

Kehitysvammaliitto pitää esitettyjä tavoitteita ja toimenpiteitä vammaisten henkilöiden oikeuksien vahvistamiseksi kansainvälisessä yhteistyössä oikeansuuntaisina.

Kehitysvammaliitto pitää tervetulleena toimenpidettä, jossa vammaisten oikeuksien valtavirtaistamista edistävä ohjeistus ja työkalut kehitetään ja ne otetaan aktiiviseen käyttöön. Kehitysvammaliitto suosittaa, että Ulkoasianministeriö ottaa mukaan tähän kehittämistyöhön kehitysyhteistyössä toimivat vammaisjärjestöt. Lisäksi liitto pitää myös tärkeänä, että Ulkoasianministeriön järjestämässä ihmisoikeus- ja humanitaarisissa koulutuksissa huomioidaan vammaisten henkilöiden oikeudet.

Espoossa 6.11.2020

Kehitysvammaliitto

Marianna Ohtonen

toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala

kansalaisuusyksikön johtaja